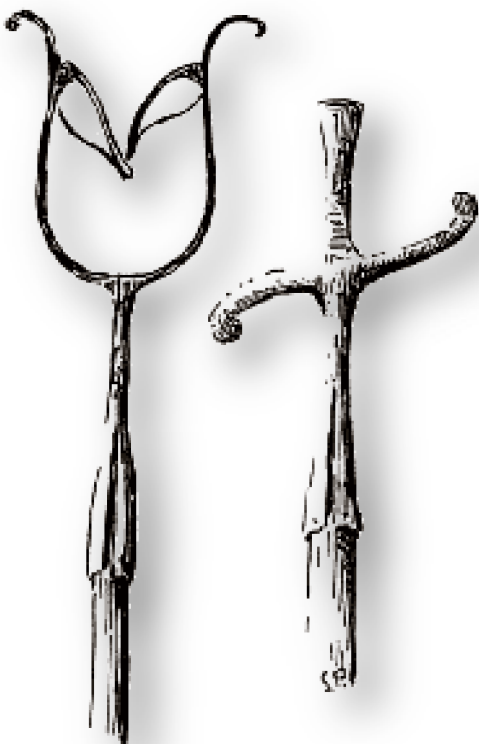

RIKOS JA RANGAISTUS

-JÄRJESTYKSENPIITOA JA PAHANTEKOA ENTIS-RAAHESSA-

Anna Latomaa
Matkailuopaskurssi
Toukokuu 2013
Raahe-opisto

JÄRJESTYKSEN PITO

Hyvä järjestys, hyvät tavat ja kristillinen meno piti olla kunniallisessa kaupungissa.

Omissa oloissaan elelevä Raahen piti aikanaan tarkkaa lukua asukkaistaan, eikä ihan ketä tahansa tulijaa kaupunkilaiseksi tuosta vain hyväksytykään. Raahessa tulliportteja oli kaksi; Pohjantulli oli Fredriksbergin takana (eli nykyisen Ouluntien alkupäässä) ja Etelätulli ennen Mettalanmäkeä. Kumpaisenkin tulliportin ”krintillä” istuskeli pienessä kopissa krintivahtina vanha muori taikka vaari. Tulliaidan sisäpuolelle pääsivät vain ne, jotka alkuun suostuivat parikin vuotta joko tekemään pränvahdin hommia, suorittamaan muuta halpaa palvelusta tahi lähtemään raahelaispaatin matkassa merille. Vaikka jonkun annetuista vaihtoehdoista suorittikin ja sai lain silmissä kaupungin kansalaisen aseman, ei siitä huolimatta välttämättä ollut kaikkien silmissä raahelainen. Täällä kun vanhat raahelaiset jakoivat väen kahteen sorttiin; oikeisiin, avojuokkasiin raahelaisiin ja tullista tullessiin. Viime mainitut olivat vähintäänkin hiukan epäilyttävää sorttia ja saattoipa mennä vuosikymmeniäkin siihen, että tullista tullut pääsi ihmisten mielisuosiioon.

” – Aivan monguulialaisia..eikä kettään avojuokkasta raahelaista..mitä lienevät pööveleitä.”

Raahen kaupungin järjestyksenpidosta vastasi Ruotsin vallan aikana porvarikaarti, jonka tehtävänä oli vartiointin lisäksi toimia paraatijoukkona. Porvarikaartit harjoittelivat toimintaansa säännöllisesti ja niillä oli sotaväkeä vastaavat arvoasteikot. Venäjänvastainen sota vuosina 1656 - 1658 pakotti tehostamaan kaupungin vartiointia ja vartiointista sekä vartiovuoroista huolehtimaan palkattiin erityinen vartiomestari. Vuorollansa kukin kaartin jäsen partioi kaupungin katuja ja tasatunnein puhalsi torveensa merkiksi siitä, että vartiomies on valveilla.

1800-luvun alkupuolella, autonomian aikaan, kaupungin järjestystä piti yllä maistraatin alaisuudessa toimiva kaupunginviskaali, jonka apuna toimi kaksi kaupunginpalvelijaa eli raahelaisittain tastienaria. Kaupunginviskaalin toimenkuva Raahessa oli monenkirjava juontuen siitä, ettei toimenkuvasta ja suhteesta maistraattiin ollut yhtenäistä johtosääntöä. Viskaali huolehti yleisen järjestyksen ylläpidon lisäksi muun muassa tulliaidan kunnossapidosta sekä toimi yleisenä syyttäjänä. Myöhemmin 1800-luvulla viskaali hoiti myös palomestarin virkaa, joka suoritti kevät- ja syyspalotarkastukset eli ränsyynit. Varsinaisesta järjestyksenpidosta huolehti edelleen kaupungin porvareista koottu patrulli, johon jokaisen talon tuli sakon uhalla asettaa mies vuorollaan. Tokihan raha oli ratkaisu myös tässä kohtaa, sillä vahtivelvollisuudelta pystyi

välttymään maksamalla kaupungille tietyn rahasumman, jolla voitiin palkata vartija. Vuodesta 1818 lähtien Raahen kaduilla liikkui joka yö neljä vartiomiestä.

OIKEUDENPITO

Raahen Raastuvanoikeus ja maistraatti piti ensimmäisen istuntonsa elokuussa 1652. Kaupungin hallinnon oli perustaja Pehr Brahe uskonut hyväksi mieheksi tietämänsä Henrik Corten harteille. Niinpä Corte oli itseoikeutettu raastuvanoikeuden ja maistraatin puheenjohtaja. Noihin aikoihin työsarkaa ei liiemmästi ollut, ensimmäisenä vuonna "korkea oikeus" piti yhden istunnon ja seuraavinakin vuosina vain 3-4. Raastuvanoikeutena maistraatti oli osa kruunun oikeuslaitosta ja sen päätöksiä valvoi hovioikeus. Siispä raastuvanoikeuden pöytäkirjat päätöksineen piti lähettää vuosittain hovioikeuden tarkastettaviksi.

Raastuvanoikeudella ja maistraatilla oli puheenjohtaja, 3-5 neuvosmiestä sekä notario. Samainen henkilökunta toimi Corten apuna kaupungin hallinnollisissa toimissa. Kaikki raastuvanoikeuden jäsenetkään eivät välttämättä olleet puhtoisia pulmusia ja useampikin sai potkut toimestaan sen vuoksi, että laiminlöi tehtävänsä eri tavoin tai toistuvasti julkijuopottelemalla. Periaatteessa raatimiehet olivat erottamattomia, mikäli eivät syyllistyneet virkavirheisiin tai rikoksiin. Olipahan syytettyjen penkillä kerran jopa itse kaupungin pormestari, keskimäinen Corteista, Henrik hänkin. Corte oli tunnetusti railakasotteinen mies ja kerranpa hän merimatalla ollessaan suivaantui Johan Tammerlandiin, jota kalautti kepillä päähän niin, että päähän syntyi vertavuotava raitio. Asiahan ei luonnollisestikaan ollut neuvosmiehille helppo käsiteltävä, mutta loppujen lopuksi tuomitsivat Corten maksamaan 60 hopeataalera sovintoa eli kipurahaa.

Raatimiesten valitseminen vaikuttaa olleen monimutkaista ja hidasta puuhaa, uuden raatimiehen valinta saattoi kestää erilaisten lykkäysten takia jopa yli vuoden. Etenkin Isonvihan jälkeen tämä monimutkaisuus korostui, sillä aiheeseen liittyvä ohjeistus oli perin sekavaa. Tärkeään raatimiehen tehtävään tulivat yleensä valituiksi kaupungin näkyvimmat ja arvovaltaisimmat kauppiat, eli Raahessa raatimiehiä on löytynyt muun muassa Soveliuksen, Montinin ja Friemanin suvuista useampiakin. 1800-luvun alkupuoliskolle saakka suurin osa Raahen raatimiehistä oli kauppiaita. Vuonna 1810 raatimiesten arvoisaan joukkoon, kauppiaiden sekaan saatiin ensimmäinen käsityöläinen, karvurinahkuri Johan Lövenmarck.

Kaupungin alkuvuosina raastuvanoikeudella ei kiirettä pitänyt, mutta oikeudenistuntojen määrä kasvoi tasaiseen tahtiin etenkin Isonvihan jälkeen. Selkeästi eniten tuomioita langetettiin juopottelusta ja tappeluista. Liekö sitten tappelukset ja juopottelu lisääntyneet Raahessa ajan oloon vai oliko syynä kasvavaan oikeudenistuntojen määrään tiukentunut valvonta?

POLLIISIT

1830-luvulla Suomen kenraalikuvernööri kehotti maamme kaupunkeja laatimaan poliisijärjestykset, Raahessa asian eteen ryhdyttiin toimeen vasta kolme vuosikymmentä myöhemmin. Sitä varten koottiin erillinen komitea, joka valmisteli 49-kohtaisen poliisijärjestyksen, jonka maistraatti hyväksyi syyskuussa 1871. Maistraatti päätti, että poliisijärjestys täytyi kääntää myös suomen kielelle ja käännetyt versiot tuli jakaa kaupungin asukkaille. Käännöstyö viivästyi kovin ja suomenkielinen versio painettiin vasta vuonna 1899 nimellä *Poliisi-Järjestys Raahen kaupungille*. Syynä poliisijärjestyksen kokoamiseen Raahessakin lienee ollut pyrkimys koota kaikki kaupungin järjestyssäännöt yhdenmukaiseksi kokoelmaksi ja luoda pohja vakituiselle järjestyksenpidolle väestön liikkumisen voimistuttua. Vaikutuksensa sääntöjen yhdenmukaistamiselle lienee ollut myös edellisen vuosikymmenen nälkävuosilla, joiden aikana ympäri maan kierteli suuret joukkiot kerjäläisiä.

”Poliisilaitoksen tarkoitus ja järjestö.

Poliisijärjestyksellä on tarkoituksena edesauttaa yleistä järjestystä ja vakuuttaa niin hyvin itse kaupungissa kuin sen tilusalueella sekä estää ja poistaa yleisen lain ja voimassa olevain asetusten rikkomisia, kuin myös, missä rikoksia on tapahtunut, niistä kanteita nostaa.

Poliisivaltaa harjottaa kaupungin Pormestari ja Maistraatti, autettuina kaupungin-viskaalilta sekä yhdeltä kaupungin-palvelijalta ja yhdeksältä vahtimieheltä, jotka samalla ovat palovartijoita.”

(Poliisi-Järjestys Raahen kaupungille 1899)

Poliisi-Järjestykseen oli kirjattu ohjeistuksia joka elämän saralle aina teiden kunnosspidosta, oluenjuontipaikoista, julkisista huvituksista, kaupustelusta ja yleisestä puhtaudesta ja terveydenhuollosta lähtien.

Raahelaisia poliiseja 1900-luvun alkuvuosilta. Takarivissä vasemmalta: Arvid Pirttiaho, Aug. Myllylä, Henrik Pääskylä, Oskari Kempainen, Juho Humaloja ja Juha Rautio. Eturivissä vasemmallalla: August Jung, viskaali Almanzor Lagerstam ja Niilo Pitkänen. Kuva: Raahen museon kokoelmat.

Eihän poliisijärjestyksen julistaminen luonnollisestikaan ollut mikään läpihuutojuttu, vaan monia kiemuroita oli matkan varrella. Alkuun poliisijärjestys oli annettava kuvernöörin hyväksyttäväksi ja lääninhallitus ei suostunut järjestystä hyväksymään, sillä siinä mainittiin, että järjestys piti julistaman vain Salon kihlakunnan kirkoissa, Raahen kirkosta ei ollut mitään mainintaa. Poliisijärjestys hyväksyttiin lopulta, kun siihen oli lisätty huomautus siitä, että se tuli julistaa vuosittain Raahen kirkossa. Vuosittainen julistus lienee unohtunut ainakin kerran ja hetihän joku kaupungin asukkaista otti unohduksesta "ilon irti". Erästä kaupunkilaista nimittäin syytettiin katuosuutensa kunnossapidon laiminlyömisestä, mutta syytetty vetosi siihen, ettei poliisijärjestystä ollut kuulutettu kirkossa juuri sinä vuonna.

Poliisi-Järjestystä voidaan pitää poliisilaitoksen perustamiskirjana ainakin sillä perusteella, että järjestyksessä määrättiin kaikelle järjestyksenpito-toiminnalle ja palovartiointille vakituinen miehistö. Poliisilaitos- termiä ei kylläkään käytetty vielä vuosikymmeniin. Poliisijärjestyksen voimaantulo ei kuitenkaan aloittanut Raahessa välittömästi organisoitua poliisitoimintaa, vaan järjestyksenvalvonnasta vastasivat yhä pääasiallisesti palovahdin nimikkeen alla toimivat vahtimiehet.

Vielä 1700-luvun alussa rikoksen sattuessa, todisteiden keräämisestä vastasi rikoksen uhri. Vuosisadan edetessä rikostutkinta siirtyi kaupungeissa viskaalien ja maaseudulla nimismiesten tehtäväksi. 1800-luvun jälkipuoliskolla rikostutkinta alkoi erikoistua omaksi alakseen. Raahessa ei ollut varsinaista poliisimestarin johdolla toimivaa poliisikamaria, joten rikostutkinnasta vastasi yksinomaan kaupunginviskaali. Raahen silloisista poliisimiehistä kukaan ei ollut erikoistunut rikostutkintaan.

Alkuun varsinaisten poliisien työnkuvaan kuului poliisi-järjestyksen noudattamisen valvonnan lisäksi pilkkoa kaupungin rakennuksissa tarvittavat polttopuut sekä lapioida lumi kaupungille kuuluvilta katuosuuksilta. Tuolloin ei järjestyksenvalvonta ollut erityisen kiireistä ja poliiseilla olikin aikaa hankkia lisätienestiä sivutoilla.

Raahen poliiseja raatihuoneen edustalla v. 1888. Vasemmalta oikealle: viskaali E.A. Wirberg, M. Häggman, J. Ruuttula, J. Kramsu, M. Kari ja E. Törmi. Kuva: Raahen museon kokoelmat.

TRUMPARIT JA PRÄNVAHIT

Trumpari oli se henkilö, joka rumpuaan paukuttaen (tai torveensa töräytellen) hätisti iltayhdeksältä kaupunkilaisia iltatoimien kautta yöpuulle. Iltarummun kuuluessa lapsosillekin tuli kiire niiltä sijoiltaan kirmata kotiin. Ne, jotka sattuivat kymmenenkin huiteille kaduilla notkua, trumpari hätisteli äkäiseen pois. Aamusella ei pitkään nukuttu, vaan trumpari lähti Isotorilta liikkeelle kello neljä rumpu raikaen ja kansan sängyistään ylös kiskoen.

*”Torille, torille
trumpun kans,
merelle, merelle
miekan kans.”*

*”Sutiputi, sutiputi,
sukkaan, kenkään,
aamulla varhain
vaate selkään.”*

Trumparin soitettua yösoittonsa, matkaan kaupungin kaduille lähti yövartija. Kello kymmenen hän kajautti ilmoille kellonajan ”Kello on kymmenen lyöny!” ja tasatunnein hän ilmoitti ajan aina aamuneljään asti, jolloin oli jälleen trumparin aika astua kehiin. Palovahdin tehtävänä oli kiertää kaduilla ja tehdä hälytys mahdollisen tulipalon sattuessa. Raahen palon (1810) jälkeen palovahtien määrää kaupungin kaduilla lisättiin neljästä kuuteen.

Pränvahdin työ olikin kaupungissa erittäin tärkeä, sillä puiset talot oli rakennettu sangen tiuhaan vieretysten. Niinpä tulen syttyessä oli suuri vaara, että jopa koko kaupunki roihuaisi maan tasalle. Palovahti kulki silmä tarkkana kaupungin katuja ja oli oitis valmiina toimimaan, jos näki jonkin talon kulmalta arveluttavan savun nousevan tai lieskojen lyövän. Pränvahdin pesti oli tullista tulleele vallon oiva työpaikka; oppihan siinä katuja tallustellessa tuntemaan kaupunkia ja tutustui kaupungin elämänmenoon ja tapoihin. Alkuperäisistä raahelaisista palovahdin työhön pestattiin pääasiallisesti sellaisia miehenpuolia, joista ei oikein muuhun hommaan ollut, riitti että ääntä lähti. Samuli Paulaharjulle onkin kuvailtu yhtä kaupungin pränvahdeista, ilmeisenkin äänekestä Matti Vitolinia, seuraavaan tapaan: ”oli sitten hyvä mölä ja pitkään juokseva ääni ja hyvät lauluputket.”.

PATRULLI ELI VARTIOMIESTEN JOUKKO

Patrulli toimi yövartijan apuna eritoten markkina-aikaan. Markkinarauha julistettiin kaupunginpalvelijan eli tastienarin (stadtstjänare) rummutuksella, eikä markkinarauhaa saanut

rikkoa. Varmuuden varalta kuitenkin kiersi kaupunkia vartiomiehiä yövartijan apuna "sisäänlangennutta" rauhaa ylläpitämässä. Vartijain tärkeimpiä tehtäviä oli estää liiallista juopottelua etenkin pyhäpäivinä, sekä pidättää irtolaiset, varkaat ja metelöijät. Patrulli liikkui toki muulloinkin kuin markkina-aikaan, erityisen aktiivista toiminta oli silloin kun tunnetut rosvot Perttunen ja Manninen, joista ensin mainitusta tuonnempaa lisää, elelivät mahtiaikojaan ja kylvivät kauhua Raahenkin kaduille. Vuodesta 1853 lähtien patrullin tuli liikkua 12 tuntia vuorokaudessa, iltakuudesta aamukuuteen.

Vartiomiesten päälliköllä oli aseenaan sapeli, muilla joko korskivääri tai haarukkarauta, ankaria vehkeitä jokaisella. Korskiväärillä oli eri näppärä napata vaikkapa vaukoontuneen hevosen suitsista kiinni. Haarukkarauta olikin sitten hieman huimempi vehje; pitkän puisen varren päässä oli metallinen hiilhangonpäästä muistuttava haarukka, jonka sisäpuolella oli jousitetut metallikappaleet. Eli kun rötöstelijän jalkaan tai kaulaan nappasi haarukkaraudalla kiinni, ei siitä helpolla karattukaan, sillä haarukkaraudan jousitetut osat kääntyivät tietenkin vain yhteen suuntaan ja rimpuilemalla nalkkiin jäänyt aiheutti vain lisää tukalaa oloa itselleen.

Tottahan markkina-aikaan sattui ja tapahtui monenmoista hilpeän tunnelman keskellä, eikä rettelöinneiltä ja rötöstelyiltä vältytty. Yleisimpiä syitä pidätyksille ja jopa oikeuden eteen joutumiselle olivat juopumustila ja hurja ajo kaupungin kaduilla, tavallisimmin näistä tekosista vastasivat markkina-aikaan kaupunkiin tulleet ulkopaikkakuntalaiset. Markkinarauhanhäiritsijät patrulli nappasi armotta mukaansa ja vei kistuun miettimään tekosiaan ja mahdollista rangaistusta odottamaan.

KAUPUNGINVANKILA ELI KISTU

Kistu sijaitsi poliisituvalalla, joka punaiseksi maalattuna seiso "kivirouunion" päällä korkean lautaidan ympäröimänä Isotorin laidalla Langin taloa vastapäätä. Tätä ennen kaupunginvankila sijaitsi Heikun talon tontilla, jolla seisoivat aikanaan Raahen kaksi ensimmäistä raatihuonetta. Aivan ensimmäinen, heti kaupungin perustamisen jälkeen rakennettu raatihuone tuhoutui Isonvihan (1714 -21) aikaan ja Raahen palon myötä toinenkin raatihuone tuhoutui. Uutta raatihuonetta suunniteltiin rakennettavaksi Isotorin liepeille. Kyseiselle paikalle ei raatihuonetta koskaan rakennettu, mutta kistu sinne ehdittiin pystyyn laittaa. Vuonna 1864 kaupunki myi tontin, jolla

poliisitupakin sijaitsi, jotenka vahtihuone jouduttiin siirtämään. Tullimies Brunowilta oli ostettu 1862 komea Rantakadun varrella sijaitseva kivitalonsa kaupungin raatihuoneeksi ja tällä tontilla sijaitsevaan puurakennukseen siirtyi kaupunginvankila. Rakennuksessa oli kaksi vankikoppia ja vahtikonttori, ilmeisesti viskaalin oma konttori sijaitsi raatihuoneella.

Tullinhoitaja Brunowin perikunnalta ostetun empiretalon piharakennus toimi Raahen poliisien toimipaikkana sen jälkeen kun Isotorin tontti myytiin. Vasta vuonna 1974 siirryttiin vastavalmistuneeseen Valtion Virastotaloon. Kuva: Raahen museon kokoelmat

Kistun päämiehenä toimi viskaali, jonka alaisuudessa yövartija ja patrulli toimivat. Kistussa säilytettiin hirmuisia vankeihin vehkeitä: hanskluvia, kaularautoja, kaffelirautoja ja kankipultteja. Ja poliisitalon pihapiirissä pönötti karmea kaakinpuu, tuo tuhmelusten kauhu. Aika ajoin pani viskaali toimeen kunnan pieksäjäiset, niin että piestävän ulvonta kuului kauas aidan ulkopuolelle. Eipä silti, raahelaiset kyllä tunkivat sisäpuolellekin vallan katselemaan kun joku pahantekijä oli kaakinpuussa piestävänä.

Kiilan ja ketjun avulla seinään kiinnitettävät käsiraudat.

PIISKURIT

Eräs rankaisumuoto pahantekijälle oli piiskaus ja sitä varten tarvittiin erityinen ammattimies, piiskuri. Raahellakin omansa oli ja yksi heistä oli Perkkauksen Jussi, jota myös Keera-Junnuksi kutsuttiin. Tämän lempinimen mies sai kun kerran joutui vitsomaan itselleen tuttua naishenkilöä, joka surkeana pyyteli pieksäjältänsä: " *Kärä Junnu, slå inte så hårt!*". Keera-Junnulla vietiin myös vanhat koirat ja kissat tapettaviksi ja hevosetkin Junnu tarpeen vaatiessa nuiji hengiltä ja nylki. Liekö ollut luonnoltansa häijy mies, vai tekikö sitä työtä, mitä oli tarjolla? Toinen kuulu piiskuri oli Piippu-Matti, joka reteästi ropsutteli monta selkää verille, mutta lopulta päätyi piestäväksi ukko itsekin, kun jäi kiinni näpistelyistä.

RIKKEET JA RANGAISTUKSET

Nykypäivän näkökulmasta entisaikain rikokset ovat osittain jopa huvittavia, toisaalta taas rangaistukset välillä hyvinkin hirmuisia ja suorastaan kohtuuttomia. Kortinpeluusta tuskin enää joutuu sakkoja maksamaan tai jalkapuuhan kirkon eteen pönöttämään, eikä enää esimerkiksi salavuoteudesta, tai siis nykyajan termein esiaviollisesta seksistä tuomita kuolemaan. Säännöt olivat tiukkoja ja rangaistukset ankaria, joskin raha oli valtaa silloinkin kun haluttiin fyysisiltä rangaistuksilta tai julkiselta häpeältä välttää.

KUOLEMANRANGAISTUS

Kuolemantuomio oli 1600-luvulla lähes tuntematon käsite. Raahessahan on Mestauskallio-niminen paikka, mutta siellä ei liene ketään ihmistä elävältä teiltä, vaan nimi viitanee siihen, että kyseisellä paikalla on ennen teurastettu (sairaita) eläimiä. Rangaistukset erilaisista rötöstelyistä ja rikkomuksista olivat ennemminkin ruumiin- ja häpeärangaistuksia, joista edempänä tarkemmin. Vasta vuonna 1708 määräsi tarkastuskierroksellaan ollut maaherra Raahen rakennettavaksi hirsipuun.

Ruotsin valtakunnassa uudistettiin rikoslakia vuonna 1734. Kuolemanrangaistus saatettiin langettaa 68sta erilaisesta rikoksesta, muun muassa maanpetoksesta, taposta, kapinasta, jumalanpilkasta, noituudesta, sukurutsasta, väkisinmakaamisesta ja eläimiin sekaantumisesta.

Harvinaisia kuolemanrangaistuksia langetettiin kuitenkin Raahessa 1600-luvun loppupuolella muutamia. Vuonna 1677 mestattiin ja poltettiin kaksi synnintekijätärtä Lisa Jönsdotter ja Anna Pålsson, heitä syytettiin noituudesta. Loihtijana ja noitana kuolemaan tuomittiin (papiston suostumuksella) 1690-luvulla iäkäs talonpoika Sigfrid Langila.

Vuonna 1866 rikoslakia uudistettiin ja kuolemanrangaistuksen käyttöalaa supistettiin merkittävästi. Keisari Nikolai I oli jo vuonna 1826 antanut julistuksen, jonka jälkeen Suomessa ei kuolemanrangaistuksia toteutettu. Karmeista rikoksista langetettu kuolemantuomio muutettiin yleensä elinikäiseksi pakkotyöksi Siperiassa, naisilla vaihtoehtona Siperialle oli kehruhuone. Raahelaiset naiset vietiin Lappeenrannan kehruhuoneelle. Vuoden 1889 lakiuudistuksen jälkeen Siperiaan karkotukset lakkasivat.

VANKEUS JA SPINHUUSIT

Samaisessa vuoden 1734 rikoslakiuudistuksessa rangaistusmuodoksi tuli myös vankeus, joka ei kylläkään noussut erityisen mainittavaan rooliin rangaistusten joukossa. Aiemmin vapaudenriistoa oli käytetty lähinnä poikkeustapauksissa kuten tutkintavankeudessa tai kuolemantuomion täytäntöönpanoa odotellessa.

Kehruuhuoneet, eli spinhuusit, olivat laitoksia, johon määrättiin sijoitettavaksi koko maasta kaikki rikoksista tuomitut naiset sekä ”pahatapäiset ja joutilaat” naispuoliset irtolaiset. Myös veneeristä tautia sairastavat naiset passitettiin kehruhuoneille.

Työt kehruhuoneilla olivat, hyvinkin nimenmukaisesti, aina kutomateollisuuden eri lankojen kehräämisestä erilaisten vaatetusmateriaalien valmistamiseen saakka. Tavallisimpia töitä olivat häkilöiminen (pellavan kuitujen erottelu karheaan rohtimeen ja hienoon aivinaan), villojen karstaaminen, kehrääminen, höyhenten riipiminen ja sukan kutominen. Valmiita tuotteita vietiin pääasiallisesti vankiloihin ja sairaaloihin, mutta myös yksityishenkilöille myytiin kankaita ja kudonnan tuotoksia. Vuoden 1823 ohjesääntö sääteli tarkasti vankien päivittäisiä rutiineja. Herätys oli neljältä, työt alkoivat kello viisi ja nukkumaan mentiin iltayhdeksältä.

Spinhuusien yksi tarkoitusperä oli siveellinen kasvatus, josta huolehti muun muassa kehruhuoneen oma saarnaaja, joka piti jumalanpalveluksia ja opetti vankeja. Toki yhtenä

tarkoituksena oli myös kehruhuoneissa tehdyistä töistä valtiolle saatava ansiotulo, mutta myös kädentaitojen opettaminen kansan rahvaalle osalle.

RUUMIINRANGAISTUKSET JA HÄPEÄRANGAISTUKSET

Jalkapuu oli sangen yleinen rangaistusmuoto aina 1600-luvulta vuoteen 1848 saakka, käytettiin myös nimitystä kirkkorangaistus. Jokaisen kansalaisen velvollisuus oli osallistua jumalanpalveluksiin, rippikouluun ja lukukinkereihin ja jos näistä velvoitteistaan luisteli, rangaistuksena oli yleensä sakko. Jos kuitenkin toistuvasti vältteli mainittuja velvoitteitaan ja oli uppiniskainen, saattoi joutua jalkapuuhun. Useimmiten jalkapuuhun jouduttiin sen vuoksi, ettei opittu lukemaan tai osattu ulkoa tiettyjä kristinuskon kappaleita. Mutta joutuipa kerran jalkapuuhun eräs äitiparkakin, kun hänen 19-vuotias poikansa ei oppinut lukemaan.

Jalkapuu kutsui myös silloin, jos karkasi kesken jumalanpalveluksen, metelöitsi kirkossa, rikkoi penkkijärjestystä tai häiriköitsi kirkonmenoja muulla tapaa, vaikkapa nuuskaamalla tai nukkumalla. Samainen rangaistus seurasi myös jos jumalanpalvelukseen tuli päihtyneenä, juopottelusta yleensäkin, säädyttömästä elämäinnistä ja liian ylellisesti pukeutumisesta. Monista edellä mainituista rikkeistä rangaistuksena oli usein vaihtoehtoisesti sakko, jotenka ei sitä ihan joka törttöilystä jalkapuuhun joutunut. Vaikkakin jalkapuu lienee ollut ainakin köyhälle kansanosalle se ainoa vaihtoehto.

”Jos ala-ikäinen kiroo, niin kurittakoot häntä vanhempansa tahi isäntänsä vitsalla, hänen ikänsä ja pahan tapansa mukaan. Jos se useammin tapahtuu, pantakoon jalkapuuhun kirkon oven viereen.

Jos vanhemmat laiminlyövät kurittaa lapsiansa kiroamisesta, sakoitettakoot viisi talaria.”

(Ruotsin valtakunnan lain, vuodelta 1734, rikoskaaren 3. luku, 2. pykälä)

Suuri joukko ruumiin- ja häpeärangaistuksia poistettiin vuonna 1866 ja luotiin ajan mittapuun mukaan moderni vankeinhoitolaitos. Tavoitteena oli rikoksentekijän parantaminen; vankien oikeuksia oli tarkoitus lisätä asteittain vapautumisen ajankohdan lähestyessä. Tavoiteltu käytäntö tuli mahdolliseksi vasta 1880-luvulta eteenpäin, kun Suomessa alettiin rakentaa uusia ja ajanmukaisia vankiloita.

KIRKON KURISSA JA NUHTEESSA

Valtiovallan lisäksi myös kirkko piti kansaa kurissa ja Herran nuhteessa, eli ylläpiti kirkkokuria. Kirkkolain mukaan tietyt rikkeet olivat sellaisia, joista kirkko rankaisi. Tällaisia rikkeitä olivat muun muassa sapatin rikkominen, noitumiset, taikausko, aviopuolisoiden keskinäinen torailu, vanhempien ja lasten väliset riidat, naapurien väliset riidat, juopottelu, kortinpeluu, väkivaltaisuus ja väärinteko. Eritoten kortinpeluu, tanssiminen ja ”muut sopimattomat koiruudet” haluttiin karsia pyhäpäivän vietosta. Tavallisen kansan silmissä kirkon rooli kurittajana ja sakottajana saattoi kuitenkin olla hieman epäselvä johtuen siitä, että joistain rikkeistä rangaistuksensa antoivat niin maallinen, kuin kirkollinenkin valta. Esimerkiksi naimattomien sukupuolisesta suhmuroinnista eli siis salavuoteudesta sai rahallista sakkoa ja päälle vielä kirkkorangaistusta.

Pyhäpäivän rikkominen oli paha rikos. Entisajan nuorison huvituksia olivat juurikin nuo aiemmin mainitut urheilu, tanssiminen, keinuminen ja kortinpeluu sunnuntaisin. Kaikki tämä oli kirkon näkemyksen mukaan täysin hyödytöntä ja turmiollista touhua. Ensimmäisestä kerrasta sai rangaistukseksi sakkoa, toisella kertaa jalkapuuta ja kolmannesta kerrasta sitten neitokaiset passitettiin kehruhuoneelle ja miehet joko sotaväkeen tai linnoitustöihin. Alle 15-vuotiaat sentään selvisivät pelkällä jalkapuulla.

Eräänä päivänä nuoret rengit olivat lähteneet kirkosta kesken jumalanpalveluksen ja ”harjoittaneet kujeita” erään köyhän lesken luona. Tästä heidät tuomittiin istumaan toisena pääsiäispäivänä jalkapuussa kirkon luona.

JUOPOTTELU JA MUUT WIINAN KIROT

Raahelaisten tyypillisin rike 1600-luvulta aina 1800-luvulle oli, tappelusten, kortinpeluun ja riehuilemisen ohella, juopottelu. Erityisen riehakasta juopottelun saralla oli markkina-aikaan.

Julkinen juopuneena esiintyminen oli määrätty rikokseksi jo vuonna 1733 annetulla asetuksella. Vuonna 1829 annettiin asetus juoppoutta vastaan. Humalatilassa tavattu henkilö sai ensimmäisellä kerralla kolmen ruplan sakot, toisella kuuden ja kolmannella kerralla 12 ruplan sakot ja yhden sunnuntain jalkapuussa. Jalkapuuraangaistus kärsittiin kotiseurakunnassa ja pappi julisti rangaistuksen saarnastuolista. Juopottelija menetti myös vaalikelpoisuutensa, eikä hänelle enää

uskottu yhteisten asioiden hoitoa. Jos eivät nämäkään rangaistukset saaneet juopottelua loppumaan, niin neljännellä kerralla mies komennettiin puoleksi vuodeksi valtionyöhön ja nainen samanmittaiseksi ajaksi kehruhuoneelle. Vuonna 1858 annetun Keisarillisen kuulutuksen nojalla juopumus määriteltiin edelleen rikokseksi ja vuoden 1899 rikoslaisissa määrättiin, että mikäli henkilö esiintyy julkisella paikalla juopuneena ja herättää pahennusta, syyllistyy tämä juopumukseen ja häntä voitiin rangaista enimmillään 100 markan sakoilla.

Ammatista riippumatta se, joka oli maanantaina työstä poissa laiskuudessa, juoppoudessa ja vallattomuudessa eläen, joutui sakon lisäksi kolmannesta kerrasta viettämään yhden sunnuntain jalkapuussa. Samoin kävi jos toistuvasti jäi kiinni salakrouvin pidosta.

Kaupungin kaduilla väkevän viinan juominen "potellista tahi muusta astiasta" oli kielletty, samoin kuin käyttäytyminen "siveydetöntä tai säädyllisyyttä loukkaavalla tavalla". Tällaiseen käytökseen taipuvaisia henkilöitä haluttiin pitää silmällä, siitä oli Poliisi-Järjestyksessäkin oma pykälänsä:

"Siveytömyydestä tai muusta pahatapaisuudesta tunnetut mies- taikka naispuoliset henkilöt alkoot ilman laillista asiata oleskelko ulkona kello yhdentoista illalla ja kello neljän välillä aamulla toukokuun alusta elokuun loppuun asti, ja muulla ajalla kello kymmenen illalla ja viiden välillä aamulla. Jos heitä tavataan mainituilla ajoilla ilman että he taitavat näyttää laillista asiata, pannaan he lopuksi yötä kaupungin arestiin."

(Poliisi-Järjestys, pykälä 40)

Viinaksiin liittyvät laittomuudet eivät rajoittuneet pelkästään ryypiskelyyn julkisilla paikoilla, vaan tottahan myös viinan salakuljetusta ja laitonta myyntiä harjoitettiin. Vuonna 1866 Suomessa kiellettiin viinan kotipoltto ja kielto oli omiaan lisäämään salakrouvien pitoa ja salakuljetusta.

Eräs raahelainen "monirikollinen" oli Kastellin Anna, jota grevinnaksi kutsuttiin. Vuonna 1831 Anna rangaistiin toistamiseen paloviinan anniskelusta. Sakkoa hän ei pystynyt maksamaan, joten istui yhtenä sunnuntaina jalkapuussa. Vuonna 1836 Anna tuomittiin ensin juopumuksesta, rangaistuksena neljä päivää vedellä ja leivällä, sitten irtolaisten hysäämisestä, josta rapsahti sakkoa. Rahavarojen puuttuessa rangaistus muutettiin kahdeksan päivän vankeudeksi vedellä ja leivällä. Muutaman vuoden kuluttua tuli jälleen rangaistus juopumuksesta useamaankin otteeseen. Koska Anna oli niin sanotusti rikoksenuusija, määrättiin hänet 12 päiväksi vedelle ja

leivälle. Kun ei Anna tästäkään opikseen ottanut, vaan juopotteli jälleen, otettiin käyttöön kovemmat otteet ja Anna passitettiin puoleksi vuodeksi spinhuusiin Lappeenrantaan. Ei puhettakaan, että Anna olisi viinan kanssa läträämistä vieläkään lopettanut ja toistuvien juopumusten takia hän joutui Hämeenlinnan naisvankilaan ja myöhemmin Turun linnavankilaan. Tuolloin Anna oli 57-vuotias. Palattuaan Turusta Raaheen Anna hieman rauhoittui, mutta vielä yli 60-vuotiaana häntä rangaistiin juopumuksesta.

SIVEETTÖMÄT TEOT

Salavuoteus tarkoitti kahden naimattoman henkilön esiaviollista sukupuolisuhdetta.

Salavuoteudesta rangaistuksena miehelle oli 40 markan sakko ensimmäisestä kerrasta, toisesta sakko tuplaantui. Sakko olikin toisella kertaa jo melkoisen suuri ainakin ns. tavalliselle kansan osalle, sillä se vastasi rengin vuosipalkkaa. Nainen selvisi ensimmäisestä salavuoteilusta sakotta, mutta käytäntöjen muututtua naisen piti maksaa puolet miehen sakon määrästä.

Huoruus taas tarkoitti sitä, että keskenään sukupuolisesti vehtailevista joko toinen tai molemmat olivat omilla tahoillaan naimisissa. Vuoteen 1780 asti rangaistuksena huoruudesta, jos molemmat olivat naimisissa, oli kuolemantuomio. Huorintekijöitä kuitenkin harvemmin teloitettiin, vaan tuomio muutettiin hovioikeudessa mittaviksi sakoiksi. Sakot olivat yleensä niin suuria, ettei ihmisillä ollut niihin varaa. Niinpä sakko muuttui ruumiilliseksi rangaistukseksi. Miehille kujanjuoksu ja naisille piiskaa käräjätuvan edustalla, lisäksi molemmille kirkollinen rangaistus eli häpeäpallilla seisomista tai julkirippi.

Yleensä näistä mainituista siveettömyyksistä päästiin selville siinä vaiheessa kun nainen tuli raskaaksi ja syntyi avioton lapsi. Rikoksen molemmat osapuolet haastettiin oikeuteen, mies sai maksettavakseen naisen saaman sakon kaksinkertaisena. Kaikki miehet eivät kuitenkaan oikeuden eteen saapuneet tai saattoivat kiistää syyllisyytensä. Käsi Raamatulla piti vanhoa puhuvansa totta, eli vanhoa, ettei ole väitetyn lapsen isä. Tilanne ei ollut helppo ja moni jänistikin, sillä eivät halunneet antaa väärää valaa, mutteivät toisaalta halunneet myöntää isyyttäänkään. Silloin ainoa mahdollisuus taisi olla karkumatka.

Aviottoman lapsen äidin osa ei ollut helppo, sillä sakko tai häpeärangaistus oli vasta alkusoittoa, ellei nainen myöhemmin sattunut menemään naimisiin. Kirkonkirjoihin nimittäin laitettiin nimen

eteen q-kirjain tai qp. Q tarkoittaa kvinnaa, mutta sillä ei kuvattu ihmisen sukupuolta, vaan sitä, että tämä nimenomainen ihminen on huono nainen. Op eli kvinno-person merkitsi salavuoteudesta rangaistua naista. Nainen oli siis pahimmassa tapauksessa leimattu lopuksi ikäänsä kirkonkirjoissa ja taatusti ihmisten mielissä ja puheissakin etenkin tällaisessa pienessä kaupungissa, jossa kaikki tiesivät toistensa asiat ja välillä enemmänkin.

Häpeäpalli tai-penkki sijaitsi kirkon takaosassa, siis mahdollisimman kaukana kirkon pyhimmästä eli alttarista. Julkiripissä pappi ilmoitti saarnan jälkeen seurakunnalle ripitettävän henkilön rikoksen ja ilmoitti tämän teollaan vetäneen Jumalan vihan ja rangaistuksen niin itsensä kuin seurakunnankin ylle. Ripitettävän tuli tunnustaa syntinsä kirkkokansa edessä papin kysymysten mukaan. Lopuksi synnintekijä sai julkisen synninpäästön. Raha oli valttia tässäkin kohtaa; säätyläisiä ei ripitetty kaiken kansan kuullen, vaan sakaristossa ja he myös välttivät häpeäpenkin maksamalla kirkolle mukavan summan rahaa.

Kujanjuoksussa rangaistavan tuli juosta yläruumis paljaana kahden miesrivistön välistä. Miehillä oli käsissään muun muassa raippoja tai keppejä, joilla armotta löivät kujanjuoksijaa selkään niin lujaa kuin jaksoivat. Kujanjuoksu oli käytössä vielä 1600-luvulla, mutta sitä ei sisällytetty enää vuonna 1734 uudistettuun lakiin.

NOITUUDET JA JUMALANPILKKA

Vanhoilla loitsuilla ja manauksilla pyrittiin niin parantamaan sairauksia, saamaan karjaonnea, kuin nostattamaan lempeä. Vielä 1500-luvulla kirkko ei suuremmin moiseen puuttunut, mutta 1600-luvulla asenteet tiukkenivat, elettiin niin sanottua oikeaoppisuuden aikaa, jotenka uskonkiihkoilu toi muassaan paljon kanteluita oikeudelle. Raahen kaupungin ja Salon pitäjän noituusoikeudenkäynnit eivät käsitelleet erityisen vakavanolaisia seikkoja, eikä noitia tahi loitsijoita useinkaan lakitupaan asti kiikutettu. Kuten muuallakin Suomessa, myös Raahen seutuvilla noituusjutut ajoittuvat hyvin pitkälti 1600-luvun viimeisille vuosikymmenille. Tuolloin ympäri Eurooppaa riehuivat vielä noitavainot ja vainot levisivät Suomeenkin Ruotsin kautta, ei tosin lähellekään niin voimallisina kuin eteläisemmässä Euroopassa. Useimmiten olikin niin, että noituus ja loitsimisasiat nousivat esiin jonkin ihan muun oikeusjutun yhteydessä, sillä loitsimissyötökset olivat oiva keino horjuttaa vastapuolen asemaa ja vahvistaa omaa asiaa. Hyvä

esimerkki juurikin tällaisesta "väärinkäytöksestä" on tapaus, jossa perheen isä ja poika olivat pitkään olleet huonoissa väleissä ja isän tiedettiin käyttävän väkivaltaisia otteita sängen huoletta ja niistä sai vaimonsakin osansa. Perheen tappeluksia puitiin käräjillä ja pääsyytetyn penkillä oli isä. Tilannetta tasatakseen isä oli kertonut papille vaimonsa noituuksista (tämä oli kulkenut kylillä ja "lukenut kädestä tupakanpuruja rahaa saadakseen" ja tiedettiin myös "siunanneen kirnuja hyvän voim saamiseksi".) ja pappihan toi seikat myös oikeuden tietoon. Vastineeksi vaimo kertoi joutuneensa kylille, koska oli tullut miehensä pahoinpitelemäksi. Oikeudenkäynnin lopputulema oli se, että vaimo sai "pikkunoituksistaan" kahdeksan päivää vankilaa ja kirkkorangaistuksen ja mies pahuudestaan samanmoisen tuomion.

Vuonna 1761 räätäli Mats Liljefors oli tehnyt Juho Niskalle housut, joihin Niska ei kuitenkaan ollut tyytyväinen. Herrojen kohdatessa Niska äityi huutelemaan räätälille: "Tekemäsi housut olivat alusta asti aivan liian pienet, olet paska mies!" Liljefors vakuutti työskentelevänsä ohjeiden mukaisesti, mutta Niska sen kuin yltyi huutamaan: "Piru sinut periköön!"

Tästä sanailusta Niska sai sakkorangaistuksen. "Paska mies" aiheutti yhden hopeataalarin sakot ja Pirun kutsuminen viiden hopeataalarin sakot.

KANSALAISLUOTTAMUS

Nykyään kansalaisluottamus-sana on tuttu lähinnä ilmaisusta "on nauttinut muutakin kun kansalaisluottamusta", mutta 1900-luvun alussa monien vankeusrangaistusten yhteydessä tuomitun sanottiin menettäneen kansalaisluottamuksensa. Kansalaisluottamuksen saattoi menettää 1-15 vuodeksi. Ensin kärsittiin vankeudessa tai kuritushuoneella, sen jälkeen oltiin vielä vailla kansalaisluottamusta oikeuden määräämän ajan.

Kansalaisluottamuksen menettäminen voi alkuun kuulostaa sängen vähäpätöiseltä rangaistukselta, mutta käytännössä se oli hyvinkin ikävä ja tiettyjä elämänaaloja rajoittava tekijä sillä henkilö, joka oli kansalaisluottamuksensa menettänyt, ei ollut vaalikelpoinen, eikä hänellä ollut äänioikeutta. Häntä ei myöskään voitu nimittää valita valtion tai kunnan virkaan tai hallitukseen ja lautakuntiin. Hän ei voinut toimia todistajana eikä toisen henkilön asiamiehenä oikeudessa, ei toimia kauppiana, eikä harjoittaa eräitä laissa mainittuja elinkeinoja. Kansalaisluottamuksen menetyksestä tehtiin merkintä virkatodistukseen, kirkonkirjoihin ja siviilirekisteriin.

Kansalaisluottamuksen menettämisseuraamus poistettiin Suomen rangaistusjärjestelmästä vuonna 1969 ja todistajaksi kelpaamattomuus vuonna 1953.

ROSVO PERTTUNEN

Rosvo Perttunen eli Anders Wilhelm Berttunen, Antti Ville Perttunen, oli ehkä koko Pohjois-Suomen kuuluisin varas 1860- 1880-luvuilla, jolloin hän kauhistutti varkauksillaan ja muilla kolttosillaan muun muassa Oulussa ja lähikaupungeissa ja kylissä. Hänen liikkeistään ja teoistaan kerrottiin runsain mitoin tuon ajan sanomalehdissä ja tarinoita kiersi kansan keskuudessa. Rosvo Perttusta verrattiin jopa hyväntekijävaras Robin Hoodiin ja eipä ihme, sillä monet tarinoista kertovat hänen auttaneen köyhiä ja huonossa asemassa eläviä ihmisiä. Varakas väki luonnollisestikin pelkäsi omaisuutensa puolesta, mutta uskonpa Perttusella olleen "tavallisen kansan" sympatiat puolellaan. Eräs tarinoista kertookin Perttusen sanoneen auttamalleen vanhalle muorille tämän tiedusteltua, että mikäs mies oikein on kun noin kovasti haluaa auttaa, "Minä oon se kuulusa Rosvo-Perttunen. Sano kaikille muillekki, että se Rosvo-Perttunen ei oo mikkää paha mies, minä oon tavaran tassaaja, otan rikkailta ja annan köyhille." Täysin selkeää kuvaa Perttusen vaiheista ja teoista on hankala luoda, sillä eri lähteet antavat hyvinkin erilaista tietoa. Ympäri Suomea on omat tarinansa alueilla puuhailleista rosvoista ja kansan suussa tarinat ovat voineet muuttua kovinkin romantisoiduiksi. Antti Perttusesta kertoviin tarinoihin liittyy paljon tosiasioita ja hän on henkilönä todistettavasti ollut olemassa. Mutta kuten yleensäkin kiertävissä tarinoissa yksi versio kertoo yhtä ja toinen taas jotain ihan muuta. Eli rosvojen teoiksi on saatettu panna enemmän tai vähemmän keksittyjä tai suusanallisessa perinteessä muuttuneita juttuja sekä yleisiä, "kiertäviä" rosvotarinoita.

Anders Wilhelm syntyi Oulussa vuonna 1851. Andersin isä kuoli pojan ollessa 7-vuotias ja täysin orvoksi Anders sisarineen jäi, kun äitikin menehtyi kolmisen vuotta isän kuoleman jälkeen. Lapset päätyivät sukulaisten huostaan, Anders pantiin räätälinoppiin. Oman kertomansa mukaan hän varasti ensimmäisenä tiu'un ja kun ei näpistyksestään kiinni jäänyt, jatkoi hän varkauksiaan. Jossain vaiheessa Anders jäi tekosistaan kiinni ja joutuipa vielä räätälinoppipaikassaan muiden oppilaiden kiusaamaksi, jotenka päätti karata opista pois. Siitäpä alkoi Andersin kulkija-elämä. Hän suuntasi Kajaaniin ja Kuopioon saakka, lienee jälkimmäisessä ollut töissäkin, mutta myös syyllistynyt erilaisiin varkauksiin. Jossain vaiheessa Perttunen otettiin kiinni irtolaisena ja

palautettiin Ouluun, missä joutui varkauksistaan oikeuden eteen. Oulun Kämneri-oikeus päätti, ettei Perttusta voitu rankaista "lain vaatimalla ankaruudella" alaikäisyytensä vuoksi, joten hänet passitettiin Oulun vankilaan "kuritettavaksi sopivalla tavalla". Siitäpä alkoi erilaisten rötösten ja rangaistusten kierre.

Vapaalla jalalla ollessa Perttusen liikkuma-alue oli laaja (Pohjois-Suomi, Savo, Kainuu) ja suoritti pääasiallisesti varkauksia. Hänellä lienee ollut useampia rikoskumppaneita, muun muassa täällä Raahessakin Perttusen kanssa yhteistyötä tehnyt rosvo Manninen. Perttusen tekokset sijoittuvat 1800-luvun jälkimmäiselle puoliskolle, jolloin olot olivat erilaiset kuin nykyään. Tavallinen kansa pelkäsi näitä kierteleviä roistoja ja varasjoukkoja (joiden tehtäväksi näytti muodostuneen ihmisten pelottelu ja toisten omaisuuden varastelu) huolimatta siitä, että oikeuslaitos toimi ja rikolliset kyllä saivat rangaistuksensa. Anastetulla omaisuudella rosvoilijat saattoivat myös hankkia suojelusta, sillä raha kelpasi köyhälle kansalle.

Perttunen kutsui itseään myös nimellä "Ahastuinainen", sillä oli aina tuntenut olevansa ahtaalla, ahdingossa. Toisinaan häntä syytettiin tekosista, joita hän ei ollut tehnyt. Tämä johtui Perttusen saavuttamasta kuuluisan rosvon maineesta. Kylläpä Perttunen aina välillä tunnusti sellaisiakin tekoja, joita ei ollut tehnyt; Perttunen kertoi varastaneensa eräästä talosta ruokaa nälkäänsä ja polttaneensa talon lähtiessään. Tapaus kuulemma painoi hänen omaatuntoaan ja hän halusi tunnustaa saadakseen sielulleen rauhan. Ilmeni kuitenkin, ettei moista tapausta ollut sattunutkaan ja lopulta Perttunen myönsikin tarinansa valheeksi. Liekö Perttunen huomannut, että tällä tapaa saisi tutkinta-aikaa pidennettyä ja vanginkuljetusmatkalla hänellä olisi jälleen mahdollisuus karata..

Rosvo-Perttunen olikin liukas luikku ja häntä etsittiin tuloksetta vuosien ajan ja yritetty viimein saada telkien taakse rangaistusta saamaan. Kerta toisensa jälkeen Perttunen onnistui livistämään lain kourista. Raahessa Perttunen oli hilkulla jäädä kiinni pariin otteeseen. Poliisikomissaari Kärnä oli pitkään Perttusta jahdannut ja onnistukin lähes rosvon nappaamaan konstaapeleidensa avustuksella. Perttunen ehti kuitenkin tirvaista Kärnäa kynärvarteen puukolla ja onnistui pakenemaan. Toinen Raahessa sattunut läheltä piti -tilanteista oli, kun Perttunen piileksi Raahen lähellä sijaitsevassa saunassa. Poliisit onnistuivat saartamaan rakennuksen, mutta Perttunen karkasi saunan akkunasta alastonna -28°C:n pakkaseen. Hän onnistui kuitenkin saamaan ylleen naistenvaatteita ja turkiksia ja saattoi täten paleltumatta jatkaa pakoaan.

Rosvo-Perttunen jäi lopulta kiinni vuonna 1874 Limingassa, jossa oli piileksinyt suosijansa Arvonollin talossa. Erään tarinan mukaan Arvonolli olisi humalaspäissään tahi silkasta pelosta paljastanut Perttusen olinpaikan. Perttunen passitettiin Kuopion vankilaan, minne hänet saattoi pitkäaikainen "saalistajansa" poliisikomissaari Kärnä. Ilmeisesti Perttusen ja Kärnän välit olivat useampien kärjämatkojen aikana muodostuneet toisiaan ymmärtäviksi, eikä miesten välillä kaunoja ollut. Eihän Perttunen paha ja vaarallinen ollut, ainakaan nykypäivän vinkkelistä katsottuna, paatunut varas kylläkin, mutta myös melkoisen sukkelakielinen veijari. Kauaa ei Perttusen kuitenkaan tarvinnut vankilassa lusia, eikä häntä viety Siperiaan tai Kakolaan, sillä hän kuoli Kuopiossa rangaistusvankilassa vuonna 1877.

LÄHTEET:

Brunni, Leo: Rosvo Perttunen. Oulun Sukututkija 1/2000, s. 22-24.

Nygård, Toivo ym: Raahen tienoon historia II, 1.painos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1995.
Toimittanut Ossi Viita

Onkka, Felix: Tarinoita Raahesta ja lähiympäristöstä. Pyhäjokiseudun Kirjapaino Oy, Oulainen 1983.

Paulaharju, Samuli: Wanha Raahe, 3.painos. Kustantaja Raahe Seura 2004. Pro-Print Laatupaino Oy, 2004

Pikkarainen, Arto: Raahen poliisilaitoksen historia 1871-1996. ProPrint Raahen Kirjapaino Oy, Raahe 2003

Poliisi-Järjestys Raahen kaupungille. Rob. Rossanderin Kirjapaino, Raahe 1899

"Rosvo Perttusen kukistaja sadan vuoden takaa"-artikkeli, Pertti Juvani. Kaleva 17.1.1977.

"Rosvot kii!" - näyttelyn käsikirjoitus. Raahen museo 2009.

Toivanen, Pekka – Forss, Aulis: Raahen tienoon historia I, 1. painos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1990.

Vesakoski, Risto – Aalto, Marjatta ym. (toim.): Komppakujalta Katinhätään. Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen. Kirjapaino Osakeyhtiö Kaleva, Oulu 1985.

"Ahas Tuinainen – tarinaa ja totta Rosvo-Perttusesta" –digiartikkeli.
<http://www.kirjastovirma.net/rosvoperttunen> (luettu 20.4.2013).

"Onko Kokkolassa poltettu noitia?" –digiartikkeli. Julkaistu alun perin Keskipohjanmaa-lehdessä 7.9.1970. <http://lib.kokkola.fi/wiirilinna/poltnoi.htm> (luettu 24.4.2013).